

עיטורי ירושלים

ישיבת 'תורת חיים'
והגאון הרב יצחק וינוגרד זצ"ל

ישיבת 'עטרת ירושלים'

טבת - שבט התשע"ט | גליון 127

עימוד והבאה לדפוס: איתי אדף 052-8601086

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 9100902

טל' 02-6284101, פקס' 02-62615 | www.ateret.org.il

תוכן עניינים

4	רבעו הרב צבי יהודה וישיבת "תורת חיים"
9	הגאון הגדול הרב יצחק וינוגרד זצ"ל מייסד ישיבת "תורת חיים"
14	הישיבה כיום - מחזירים עטרה ליושנה
23	סיפור דרשת הרב יצחק ניסנבוים בישיבת "תורת חיים"
28	"תורת חיים ופעמוני הכנסייה"
31	עדות היסטורית של נכד הרב יצחק וינוגרד
37	נספחים
37	נספח 1
38	נספח 2
39	נספח 3

רבנו הרב צבי יהודה ושיבת "תורת חיים"

(ספר צבי קודש עמ' 18-20)

ביתו של מרן הרב ביפו היה תמיד מלא אנשים וקשה היה לרבנו ללמוד שם. הוא העלה את הרעיון לעלות ירושליימה כדי ללמוד שם בשקט ובמנוחה, אבל מצד שני קשה היה לו להיפרד ממרן הרב. בסוף החליט רבנו לעלות לירושלים בשנת תרס"ו, והוא בן חמש-עשרה, מלווה בברכתו של מרן הרב, שכתב לו: "מאוד שמחתי במה שנראה ממכתבך שכבר הסכמת לקבוע עצמך בזה הזמן בעה"ק ירושת"ו. חזק ואמץ" (אגרות הראיה א', איגרת כ"ח, מרחשון תרס"ו. ראה נספח 1).

ראש הישיבה היה הגאון רבי זרח אפשטיין. רבנו התחבב עליו מאוד, והוא קירבו ולימדו תורה. אמנם הוא היה ר"מ של הצעירים בישיבה, אך העביר שיעורים גם לחבורה מצומצמת של מבוגרים, ורבנו צורף לשיעור הגבוה הזה, על-אף גילו הצעיר, מפני כישרונותיו הגדולים. הרב זרח אפשטיין קירבו ולימדו, ורבנו התקדם בלימוד תחת הנהגתו. רבנו למד ממנו בשיעורים מיוחדים אלה, דעת גמרא ומפרשים בעיון רב (במערכה הציבורית).

תיאורו של רבנו הרב צבי יהודה את הישיבה ולומדיה, מתקופת לימודו, מתוך לנתיבות ישראל ב' מאמר "מאורה של תורת חיים", מורי ורבי הרב רבי זרח עפשטיין זכר צדיק לברכה: ב"שכנו של מקום", בסביבה הקרובה אל מקום מקדשנו, התקיים מקדש התורה הגדול ישיבת "תורת חיים". באולמה רחב הידים, שהיה מלא המית הלהט של שקידת התורה ועיונה, היו מרוכזים בחירי תלמידי חכמים, צעירים וקשישים,

מסלתה ושמנה של גדולי ירושלים. בחדר מיוחד שלפני האולם הזה הופיע והשפיע והדריך, למד ולימד והרביץ תורה, לקבוצת בחורים מבוגרים, המאור הגדול לממשלת התורה והיראה, מעלותיהן ומידותיהן, הגאון מורנו הרב ר' זרח אפרים עפשטיין זכר צדיק לברכה, שכעת מלאו כ"ה שנים להסתלקותו. בפנתו המיוחדת שם היה לו גם שיעור מיוחד קבוע לצעירים יותר בגיל השנים ובדרגת הלימוד. אף מבעלי תריסין והותיקים מתוך הישיבה הגדולה היו נכנסים אליו מפעם לפעם למשא ומתן של הלכה, לבירורי דברים והתייעצויות. וגם ב"יום האחרון" באחרית ימיו, כאשר לא יכול להינחם על גלות שכינתה של תורת חיים ממשגב מקדשה אשר בירושלים העתיקה, ובצרת ישראל ואוריתא לו צר, ומחלתו האנושה הלכה והכריעתיהו, בהגיע דבר ד' להעלותו לגנזי מרומיו, - לא מש מתוך האהל של תורה, ובעוצם סבלות יסוריו לא הרפה מהעמיק הגות בשמעתתא והלכתא של תורה בספר תלמודו אשר בידו. ובדברי ההספד עליו נאמרו הדברים הללו, הכתובים בישיעה פרק ג ומפורשים במסכת חגיגה: כי ד' צבאות מסיר מירושלים ומיהודה משען ומשענה וכולי וכולי.

זכרונות רבנו הרב צבי יהודה מביקורו בישיבה לאחר מלחמת ששת הימים (שיחות הרב צבי

יהודה מועדים חלק ב' יום העצמאות)

ישיבת "תורת חיים"¹

צריך קצת התבוננות ותשומת לב. לדוגמא, זה מזכיר לי מקום בו ביקרתי מקודם, מקום בו למדתי קצת². לא למדתי כל-כך הרבה, לצערי. אבל בילדותי למדתי קצת בישיבת "תורת חיים"³. גרסא דינקותא מישיבה זו, היא פרשה מיוחדת. אך זה מקום להתבונן בנפלאות של סדרי ההנהגה האלוהית מלפני, מקדם קדמתא, עשרות שנים, מאות שנים ועוד יותר. ביקרתי שם כמה רגעים, ראיתי וזכרתי: אותו בית. אני זוכר את האולם, אותה ישיבת "תורת חיים". באגרות, אבא זכרונ

1 עיין גם שיחות הרב צבי יהודה, ארץ ישראל, עמ' 250-251.

2 הערת העורך: ה"קצת" של רבנו הוא יותר מה"הרבה" של כולנו יחד.

3 עיין בספר צבי קודש, א, תולדות רבנו הרב צבי יהודה, עמ' 18.

לברכה מגדיר אותה: "מקדש התורה"⁴. זה באמת היה מקדש התורה. יש חיוב זכירה, עד כמה שינקתי שם באיזו מידה. היה שם אחד מגאוני ירושלים, ר' זרח עפשטיין⁵. הוא לימד את השיעור הגדול. היה שיעור אחר עבור בחורים יותר צעירים. הייתי צעיר ולא מתאים לשיעור של הבחורים היותר מבוגרים, אבל למדתי איתו באופן פרטי. על-כל-פנים, יש מקום להתבונן על הנפלאות אין-קץ שנעשו לנו. יש להתבונן בכל יום מספירת העומר, ויש להתבונן בכל שנה במה שנעשה באופן מיוחד. שם אמרתי בקיצור במילים אחדות: "כי באור פניך נתת לנו ד' אלהינו תורת חיים". "יאר ד' פניו אליך"⁶. כאשר מתבוננים, זוכרים את אותה הארת פנים צבאית-מדינית וכבוד ישראל לעיני הגויים. "יאר ד' פניו אליך". "באור פניך נתת לנו ד' אלהינו תורת חיים".

יש מקום להתבונן. הכותל המערבי עומד אלפיים שנה. זו תופעה מיוחדת. הוא סמל, ביטוי וגילוי של נצח ישראל. ישראל עזים שבאומות⁷. מאז ומקדם במשך אלפיים שנה, עברו הריסות וחורבנות, זעזועים וצרות, עליות וירידות, ואין לתאר מה שנעשה להר הבית במשך השנים האלה, - והכותל המערבי עומד. "הנה זה עומד אחר כִּתְלָנוּ"⁸. הכותל עומד וקיים, והוא ביטוי לקיום נצח ישראל. איזו הרגשה היתה לי כאשר עמדתי שם מול הכותל, ונזכרתי בכל הסיבוכים והנוראות! האבנים האלה, האבנים-הלבבות⁹, האבנים החיות האלה, הינן קיימות וביטוי לקיום עם-ישראל. עוד יתגלו יותר מרחבי האבנים האלה באיזה

4 אגרות הראיה ב, עמ' יז.

5 עיין לנתיבות ישראל ב, עמ' כג [נח], "על מו"ר הרב ר' זרח עפשטיין זצ"ל".

6 במדבר ו כו.

7 ביצה כה ב.

8 שיר השירים ב ט.

9 "... יש לבבות ויש לבבות. יש לבות-אדם ויש לבות-אבנים. ויש אבנים ויש אבנים. יש אבני דָּמָה ויש אבנים – לבבות. כמו ישראל 'לב האומות', לב האדם, כן הארץ ומקום קדשה בקרבה – 'לב העולם' (עי' יומא נד ב) ולבם של ישראל.

אופן שיהיה.

קשה לתאר מה שעשו שם הפראים המכונים בני ישמעאל, הערבים! מה עוללו לנו במשך השנים. השלטונות של המשפחה ההאשמית - הפראות הזאת, נורא ואיום! צריך לספר. לי היה קשה מאוד להגיע לאותם המקומות בירושלים העתיקה. הרי בצעירותי גדלתי שם. קשה היה לי לחזור לרחוב היהודים. אני זוכר את ישיבת "עץ חיים", את חורבת רבי יהודה החסיד, את בית-הכנסת רבן יוחנן בן זכאי. לראות בעיניים את כל אלה: גלי האבנים, ההרס והחורבן, הנבזות והרשעות - זה קשה. לא יכולתי מיד לגשת לשם, קשה היה לי להתאמץ לסבול את העובדה הזאת: כל המקומות הרס וחורבן. את כל הישיבות, כגון "חיי עולם", הרסו והחריבו בשפלות. בירושלים היו הרבה ישיבות ורק אחת מהן נשארה שלמה, "תורת חיים", כמו שהכותל המערבי נשאר כל הדורות במשך אלפיים שנה. אותה ישיבת "תורת חיים", אותו בניין! נכנסתי לשם, ואמרתי: זה החדר בו למדתי, הנה ישבתי על יד החלון הזה, הכניסה היתה מהצד השני. ישיבת "תורת חיים" קבועה וקיימת. בניין גדול ורחב. יש עוד חצרות, וחצר לפנים מחצר, אבל הבניין קיים. הכותל המערבי נשאר קיים בכל הדורות, פלאי-פלאים, והישיבה הזאת, תורת חיים, בה זכיתי ללמוד קצת בילדותי - נשארה כמו שהיא! כמו אז, כן עכשיו היא תורת חיים! "נתת לנו ד' אלהינו תורת חיים". זו עובדה נפלאה: הישיבה וכל הבניין הגדול! צריך להתבונן בחסדי ד' ולראות מה היה כאן. בשעתה למדו בישיבה הזאת גדולי ירושלים. הרבה גדולים וגדולי-גדולים. היא היתה מלאה גאונים מפורסמים. הישיבה, עם כל הערך הרוחני שלה, עם הבניין הגדול שלה, עדיין עומדת וקיימת. כדי להגיע עברנו דרך שער שכם.

ומכל קצות הארץ, ומכל פנות העולם, גם מכל תפוצות הגולה, זורמות ועולות שפעות ה'עבודה שבלב' דרך נקודת-המרכז של הארץ, דרך העיר הזאת ודרך הבית הזה. וכן האבנים האלה, שארית פליטת הר ביתנו, שהם לנו 'בקדושתם אף על פי שהם שוממים', כי 'שכינה לא זזה מעולם מכותל מערבי' (תנחומא שמות י'), ורוח אלוהים חיים קדוש ישראל, המשכין שמו שם, לעולם מרחף הוא עליהם ומחיה אותם בחביון-עוזו בכל מעבה ערמות עפר רקבון ההרס - האבנים האלה לבבות הם לנו!" לנתיבות ישראל ב, עמ' כב-כג [ל], מאחר כתלנו.

כל הרחוב מלא ערבים, שעוברים ביניהם, אבל ברוך השם, הולכים, "...כי נפל פחד היהודים עליהם"¹⁰. אבל לא רק הערבים מפחדים, גם האו"ם מפחדים. לא רק הגויים פה מפחדים, גם הגויים במרחבים גדולים של קילומטרים מפחדים מאיתנו. בין שהם מבינים שהם מפחדים, בין שאינם מבינים שהם מפחדים, כך היא העובדה שהם מפחדים. כך מוכרח להיות. כל האו"ם הזה, עם כל השטויות והקרקורים שלו - מפחד, ובעל כרחו מתחשב בנו. זה לא ילך אחרת. "ד' הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים"¹¹. אם בינתיים יש פה כמה סיבוכים, אנחנו לא נאמר "אני אמרתי בקפזי כל האדם כזב", אלא "אני עניתי מאד" דרך כל הסיבוכים האלה. ישיבת "תורת חיים", הישיבה הקדושה הזאת בכל גדלותה, נמצאת בתוך ירושלים, בתוך ים של גויים ערבים ונוצרים מכל הצדדים. באמצע כל הים של גויים, מהזמן האחרון בו התחילה התנועה הלאומית הערבית, קיים המבצר הגדול והקדוש של הישיבה הגדולה הזאת. פלאי-פלאים! כמו שהכותל המערבי היה נמצא אז בתוך הסביבה המלוכלכת של הערבים! עכשיו כשבאנו, הגויים הסתכלו עלינו בדרך ארץ.

יש דברים נפלאים שסיפרתי שם, אז כדאי להזכיר אותם כאן. מיד בהתחלה שישבת "תורת חיים" ניצלה, שהבניין לא נהרס ולא נפגע אלא קיים בשלמותו. הבניין הזה היה מלא ספרי קודש, גמרות ועוד. מיד באותם ימים ראשונים סיפרו: יש ערבי זקן מופלג, שאז היה צעיר ובתפקיד שומר, שהוא מחסידי אומות-העולם. קשה להבין מה היה איתו, אך כך הוא הסיפור. במשך כל הזמן, הוא נשאר ושמר את האולם הגדול של הישיבה, שמר את המפתח בידו ולא נתן אותו לאחרים. את הגמרות הוא הסתיר וכיסה אותן בלבנים. כל הזמן הוא שמר והגן שלא תהיה שם התנפלות של מהרסים גויים. יש גם גויים כאלה כמו אותו ערבי זקן. ניצוצות.

10 אסתר ח יז.

11 תהילים לג י.

לעילוי נשמתו של הגאון הגדול הרב יצחק וינוגרד זצ"ל מייסד ישיבת "תורת חיים"

- הרב שלמה אבינר -

[ערך: הרב מרדכי ציון]

לעילוי נשמתו של הגאון הגדול הרב יצחק וינוגרד, שהקים את הישיבה הזו, והלך לעולמו בט"ז בכסלו בשנת תרע"ג.

הוא ייסד את הישיבה הזאת, שהיתה הישיבה הגדולה ביותר בירושלים אז, גם כמסורת התלמידים גם באיכות התלמידים. הוא ייסד את הישיבה בשנת תרס"ז, ועברו למבנה זה, בו שוכנת ישיבתנו (ישיבת עטרת ירושלים) בשנת תרנ"ד. בצעירותו (כבן 30), הרב יצחק וינוגרד, חשב על הרעיון להקים כאן ישיבה גדולה מאוד. כבר בגיל 30, היה גאון גדול. בישיבת וולוז'ין, קראו לו העילוי מפינסק. אפשר ללמוד את ספר החידושים של הרב יצחק וינוגרד על קודשים, פלפולים דקים בעיון.

כשהיה צעיר, הוא הגה את הרעיון הזה, והראשונים שעלו היו אביו ואחיו. לאביו קראו 'ר' חיים מתמיד', וגם על שמו נקראת את הישיבה, 'תורת חיים', גם בגלל שהתורה היא תורת חיים וגם על שם באביו. הם הגיעו לפה, והוא הסתובב שנתיים ברוסיה ובליטא, במסירות נפש גדולה, עם ביטול תורה וכו', למצוא נדבנים שמוכנים להחזיק את הישיבה ואת הלומדים, וגם לקבל אישור מגדולי ישראל.

למה צריך אישור? כי היו פה כבר ישיבות, ואם תוקם עוד ישיבה, אולי זה על חשבונם, אולי זה יקח תלמידים, אולי זה יקח כספים. לכן שאל הרבה גדולי

רוסיה וליטא, והם אמרו: מצווה גדולה מאוד, ועזרו לו. ר' חיים בריסק הקים בביתו משרד בשבילו לאסוף כספים. בחוברת המפורסמת על הישיבה, שהיא בידייש, רואים תמונה גדולה של ר' חיים מבריסק. יש גם הסכמה מבעל שדה חמד, ר' יחזקאל מדיני, בידייש. כמובן הוא לא ידע ידייש אבל היא מתורגמת לידייש. וגם האור שמח, ר' מאיר שמחה מדווינסק, אמר לו: תשב אצלי בבית כדי לאסוף כספים. אעפ"י שר' מאיר שמחה מדווינסק אמר לו לא להקים את הישיבה בירושלים כי זה יהיה קשה, ייסוד הישיבה יקח לו את כל הזמן, כל הכוח, ולא יהיה זמן ללמוד תורה. אבל הרב וינוגארד רצה דווקא בירושלים, וב"ה נשאר לו זמן ללמוד תורה.

בהתחלה כשאביו, ר' חיים מתמיד, ואחיו הקימו את הישיבה לא היה אישור מהטורקים. הטורקים דרשו שוחד על כל צעד ושעל. אז שמו אותם בבית סוהר, נתנו הרבה שוחד לטורקים ויצאו חופשי.

אחרי שמת אביו, הקימו את הישיבה בבית קטן ברובע היהודי, ונדדו ממקום למקום, עד שהרב וינוגארד הצליח לקנות פה את החצר הזאת ובנה את הישיבה.

כאמור היו עוד הרבה ישיבות, אבל היו שני חידושים בישיבה הזאת:

א. חידוש טכני, מעשי, שתהיה מילגה שאפשרה להתקיים, כי בכל הישיבות קיבלו חצי גרוש ולא יכלו לחיות. פה קיבלו גרוש, לא הרבה, אבל יכלו לחיות. אם אין לאדם פרנסה, הוא לא יכול ללמוד בשקט, לא יכול להתגדל בתורה. הוא גם מזולזל כי הוא לבוש סמרטוטים וגר בבית רעוע. כמו הכהן הגדול, הגדול מאחיו, אם הוא עשיר הוא עשיר, אם הוא עני, שפכו לו כסף וזהב.

ב. החידוש השני, הוא רצה שהישיבה תגדל תלמידי חכמים גדולים. בכל הישיבות למדו תורה, למדו כדי ללמוד, למדו צעירים, למדו מבוגרים, ב"ה מצוה גדולה. אבל הוא אמר שצריך להצמיח תלמידי חכמים גדולים שיהיו רבנים, ראשי ישיבות, אבות בית דין. וכך היה. עד אז, כל פעם שהיה צריך תלמיד חכם, היו מביאים אותו מחוץ לארץ, כי התורה פה היתה מאוד דלה, ושם היו גדולים בלי סוף. מאז שהקימו את הישיבה, לקחו אותם מפה. על פי רוב, ישיבות היו שייכות לזרם מסויים: חב"ד, ברסלב, וילנא, וכו'. וכן הכוללים. למשל, כולל הוד,

הולנד-דויטשלשנד. היהודים מחוץ לארץ היו שולחים כסף לאנשים מקהילתם שישבו פה. כל קהילה שלחה כסף לקהילה שלה. אבל הרב וינוגארד שלל את הרעיון הזה, וקרא לישיבה: תורת חיים הכללית, לא שייכת לאף פלג או זרם, אלא כל מי שרוצה ללמוד תורה, ברוך הבא.

הרבה גדולים למדו בישיבה הזאת: הרב צבי פסח פראנק (רבה של ירושלים), הג"ר ברוך מרכוס (הרב הראשי של חיפה), הג"ר פנחס אפשטיין (ראב"ד העדה החרדית), הג"ר יעקב משה חרל"פ (רבה של שערי חסד, ר"י מרכז הרב ובית זבול) ועוד רבים וגדולים (ראה **נספח 2**). וכמובן יותר מאוחר, רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק. הישיבה סיפקה לכל ארץ ישראל תלמידי חכמים ורבנים של מושבות, כי הרב וינוגארד גם רצה שהרבנים יהיו רבנים של מושבות. כאמור היו רק ארבע ערים, והיו מושבות כמו פתח תקוה וראשון לציון. כשהתמנה רב של מושבה, הרב וינוגארד היה מלווה אותו בדרך ואומר: מאן מלכי רבנן. זו היתה מהפכה, כי עד אז בארץ הכל היה דל, הכלכלה, המעמד, וכו', וגם התורה היתה דלה. והוא עשה את המהפכה הזאת.

בישיבה למדו גמרא בחריפות עצומה. הוא היה חריף מאוד, נתן שיעורים בחריפות וכולם היו חריפים, ובאו מישיבות אחרות לשמוע את השיעורים החריפים שלו, ובכל הישיבות התחילו ללמוד בצורה חריפה, שהתחילה בישיבה הזאת. פה למדו בחריפות וזה הקרין על כל הישיבות.

בבית המדרש בו אנו לומדים היום, למדו אז 300 תלמידים. איך הכניסו למקום כזה קטן 300 תלמידים? לא היו שולחנות כמו היום, כי שולחנות תופסים מקום. היו סטנדרים, אז אפשר להכניס 300 תלמידים. זה מספר ענקי באותה תקופה. כאמור היה לרב וינוגארד חזון של איכות תלמידים וכמות תלמידים, והוא הצליח.

מלבד שני החידושים, היה עוד חידוש עקב הקמת הישיבה בחלק הצפוני של העיר העתיקה, משפחות התחילו לגור מסביבה. תופעה ידועה לנו, עוד משפחות ועוד משפחות. כל זה נחלש בפוגרומים בתר"פ ותרפ"א, ותרפ"ט. בחבורות שהישיבה פרסמה באותה עת, רואים שתי תמונות איך הכל פה

הרוס, הרסו את הכל, גנבו את הרהוט, הרגו את הגבאי ברחוב. פוגרום ראשון, פוגרום שני, פוגרום שלישי, פוגרום רביעי בתרצ"ו, כבר לא יכלו, עזבו את הישיבה ועברו לעיר החדשה.

הרב וינוגראד גם היה בעל תפילה, עם קול מופלא. אז בישיבות האחרות ובבתי הכנסת היו מתפללים מהר כדי שבסוף יגיעו לשמוע איך הוא מתפלל. מספרים שהיה שר כל כך יפה שהציעו לו להיות זמר באופרה. אמר: הקדוש ברוך הוא נתן לי כשרון לא בשבילי אלא בשבילו. אבל אני לא מאמין לסיפור הזה. אני מאמין שהיה לו קול מופלא, אבל איני מאמין שהעזו להציע לו. (היה חזן מפורסם, יוס'לה רוזנבלט, שהיה קשור למרן הרב קוק, לא באמת הציעו להיות באופרה תמורת מיליונים, אבל כמובן זה לא עניין אותו). גם היה נואם בכישרון עצום, היה לו קול רם ואדיר.

הרב וינוגראד היה ציוני. הזכרנו את הישוב הישן שמטרתו היתה להווה נוכחות יהודית בארץ, לקיים מצות ישוב הארץ, ללמוד תורה ולקיים מצוות. לעומת זאת הישוב החדש מטרתו היתה שיבת ציון, בנין הארץ ואחר כך הקמת המדינה. הרב וינוגראד כתב הספד עצום על הרב מוהליבר, מגדולי משרי ציון.

פעם אחת בא לירושלים הרב יצחק ניסנבוים, שהיה תלמיד חכם ומנהיג ציוני ומזרחי, ולא רצו לתת לו לדבר באף מקום. המקום היחיד שאפשרו לו לשאת דברים היה פה, בישיבת תורת חיים. (ראה מאמר נוסף דרשת הרב ניסנבוים) אז הקנאים איימו על הרב וינוגראד, והוא אמר: אני לא שואל אתכם... וכשדיבר הרב ניסנבוים, קיצוני צעק: "האם כך אמר גם הרצל"? אמר ראש הישיבה: תיקחו את החצוף הזה ותוציאו אותו החוצה. במעמד הזה, היו תלמידים חכמים גדולים והיו גם בחורים מהמושבות שבסביבה. לקחו את הקיצוני על הכתפיים והוציאו אותו החוצה דרך החלון... הרב וינוגראד לא היה ציוני במובן של תנועת הציונית אלא הוא היה בעד שיבת ציון ובנין הארץ.

במהלך השנים גם הישיבה נכנסה לחובות עצומים. באותה עת שכנה הישיבה בכל שלושת הקומות של המבנה, וכשנכנסו לחובות עצומים, מכרו חלק לערבים. היו משכילים ברוסיה, שאמרו לרב וינוגראד, אנחנו ניתן לך הרבה

כסף, אבל צריך להכניס קצת לימודי חול. הוא לא הסכים, ובסוף השיגו כסף ממקום אחר. אבל כל זה גרם לו כל כך הרבה צער, שבסוף הוא קרס, והוא נפטר. החליף אותו אחיו, הרב יוסף אליהו, ואחר כך גיסו הרב זרח אפשטיין. הבן של הרב זרח היה הרב אברהם, שהיה תלמיד חכם גדול ועשה הרבה דברים, וגם היה בחוץ לארץ, הוא לימד אותי גמרא ורמב"ם בהיותי ילד.

אחרי מלחמת ששת הימים, ישיבת תורת חיים הכללית, ששכנה באותה העת במרכז העיר, ניסתה לחזור לכאן למבנה המקורי שלה, אבל היה קשה ופחדו, ועזבו. לאור זאת ישיבתנו (ישיבת עטרת ירושלים) החליטה לקבוע את מקום משכנה כאן בביהמ"ד העתיק של תורת חיים הכללית, מתוך גבורה של תורה וגבורה של יישוב ירושלים.

אין צל של ספק שהרב יצחק וינוגארד היה שמח מאוד לראות שיושבים פה ולומדים. כמה פעמים הציעו לנו לעבור למבנים שונים יותר גדולים, כגון מבנה בית ציון מול שער שכם, שהוא ענק, אבל אנחנו נשארים פה. אבל פה צר המקום? לא! לא אמר אדם לחברו צר לי המקום בירושלים (פרקי אבות ה, ה). ודאי הוא שמח שאנחנו לומדים פה, ובעזרת ד', נלמד פה עד שיבוא משיח צדקנו, ונכבד אותו לתת שיעור בישיבה.

הישיבה כיום - מחזירים עטרה ליושנה

30 שנה לשיבת עטרת ירושלים. כיצד הפכה הישיבה שבין החומות לאחת הישיבות המשפיעות ביותר על החברה הישראלית.

ישי פרידמן בראיון עם הרב שלמה אבינר

- "מעייני הישועה" שבועות תשס"ט -

בירושלים שבין החומות שוכנת לה ישיבת 'עטרת ירושלים' כצוק איתן כבר שלושים שנה. מהו סוד קסמה? כיצד הצליחה להטיל עוגן ברובע המכונה מוסלמי, בלב העיר העתיקה, בדיוק במקום בו למדו גדולי עולם? ואיך הפכה לאחת הישיבות המובילות והמשפיעות ביותר על החברה הישראלית? וכמובן, אי אפשר בלי להחליף מספר מילים עם העומד בראשה, הרב שלמה אבינר שליט"א.

ישיבת 'עטרת ירושלים' או בשמה היותר מוכר, ישיבת 'עטרת כהנים', חגגה לפני כשבוע את יום הולדתה ה-30. הישיבה, שהחלה את דרכה עם עשרה תלמידים בודדים, עומדת היום לקראת תחילת העשור הרביעי שלה עם מאתיים תלמידים הניצבים בלב ליבה של העיר העתיקה. הישיבה היא עמוד התווך של ההתיישבות היהודית ברובע המוסלמי המונה כאלף מתיישבים, או איך שהם מכנים זאת, "התחדשות היישוב היהודי בלב העיר העתיקה". כדי להבין מעט את השפעתה של ישיבת עטרת כהנים על החברה הישראלית די היה להציף בכנס החגיגי לרגל "30 שנה לשיבה", שנערך בערב יום ירושלים

בשבוע שעבר. היו שם הראשל"צ הרב שלמה עמאר, הראשל"צ הרב אליהו בקשי דורון, רבני ערים כמו הרב יעקב אריאל, הרב שאר ישוב הכהן, הרב צפניה דרורי, הרב שמחה הכהן קוק, הרב הראשי לצה"ל תת-אלוף אביחי רונצקי, הרב יהושע צוקרמן, ראש עיריית ירושלים ניר ברקת, אישי ציבור, וכמובן, מאות מבוגרי הישיבה.

את בוגרי ישיבת 'עטרת כהנים' אפשר למצוא במרכז העשייה וההשפעה של החברה הישראלית, אם זה בתחום הרוחני, כרבני ערים, קהילות, שכונות, ישיבות ומכינות או אם זה בצבא או בתפקידים ציבוריים. ישנם כ-1,900 בוגרים מישיבת עטרת כוהנים ורבים מהם, מסתבר, נמצאים בלב ליבה של העשייה הציבורית. על בוגריה נמנים (רשימה חלקית מאוד): תת אלוף הרב אביחי רונצקי; הרב אייל קרים; שאול גולדשטיין, יו"ר מועצת גוש עציון; הרב איתמר כהן ראש מכינת נוקדים; הרב שלום לוי, רב העיר קריית שמונה; הרב אילן ציפורי, 'תורה אחרי צבא'; הרב ד"ר יצחק קראוס, ראש המדרשה לבנות בבר אילן; אל"מ נוחי מנדל; מח"ט עוצבת בירעם ומפקד אגוז לשעבר, אופק בוכריס; הרב יהונתן אדואר, רב מרכז העיר פ"ת, וישנם עוד עשרות רבני ישיבות ומכינות, קצינים ואנשי התיישבות. בקיצור, הישיבה היא בית גידול לאנשים שאוהבים את עם ישראל.

ויש גם ראש ישיבה יחיד ומיוחד שמשרה את רוחו על הישיבה: הרב שלמה אבינר. הרב אבינר הוא אחד הרבנים המשפיעים ביותר על הציונות הדתית וממילא על החברה הישראלית כולה. תורתו המיוחדת, הפצת תורת הרב קוק ובנו הרב צבי יהודה לציבור הרחב, גדולתו בתורה והסינגור התמידי שלו על עם ישראל מציבים את הרב אבינר כאחד הרבנים החשובים והמשפיעים ביותר היום בישראל. "לא זכה אף אחד מתלמידי הרב צבי יהודה להפיץ את אורו בכתובים, את דבריו על פרשיות השבוע, את נקודת המבט שלו, את הגבורה שלו ואת הרוחניות המתרוממת אל על כפי שזכה הרב אבינר כאיש צעיר ובתקופה זו. הרב אבינר הצליח בתקופה קצרה להכיל הכל", אמר הרב צפניה

דרורי בערב החגיגי בשבוע שעבר.

ערבי-חסידי

ישיבת 'עטרת כוהנים' שוכנת בבניין של ישיבת 'תורת חיים', אותה ישיבה מפורסמת בה למדו הרב צבי יהודה קוק, הרב אריה לוי, רב צבי פסח פראנק והרב יצחק אריאלי זצ"ל. בראש הישיבה עמד אז הרב יצחק וינוגרד. ישיבת 'תורת חיים' נוסדה בתרנ"ד וכונתה כללית בהיותה יוצאת דופן, כיוון שכללה הן תלמידים ספרדים והן תלמידים אשכנזים ומכל גווי האוכלוסיה.

מיקום הישיבה, קרוב להר הבית, באזור בו מצויים מוסלמים ונוצרים, גרם לחיכוכים רבים. הנוצרים ניסו לחבל בישיבה כבר מרגע הקמתה כיוון שמיקומה נמצא בדיוק על דרך ה'זיה דלורוזה' המקודשת לנוצרים. אבל תלמידי הישיבה ומייסדיה היו נחושים להקים את הישיבה למרות הצקות הנוצרים. בשיא פריחתה כללה ישיבת 'תורת חיים' 300 תלמידים אבל רגעים אלו היו בודדים כיוון שהמוסלמים עשו הכול כדי לגרש את היהודים מלהסתפח אל המקומות הקדושים בירושלים. לא היו פרעות בהן הישיבה ותלמידיה לא נפגעו מהתפרעויות הערבים. בתרפ"ט נפגעה הישיבה באופן קשה במיוחד ולאחר כמה שנים נאלצה לעזוב את המקום. המוסלמים ניצחו אך לא להרבה זמן.

הנס המיוחד שקרה לישיבת 'תורת חיים' הוא שהיה ערבי, חסיד אומות העולם, ששמר על הנכס מפני פגיעה והתעללות בספרי הקודש. הוא בנה קיר גבס והסתיר את כל רכוש הישיבה הכולל את הספרים, כלי הקודש, ארון הקודש, הבימה, לוחות הזיכרון וספריה של למעלה מ-3,000 ספרים. וכך, ממש בדרך נס נשמרה הישיבה מחילול בעוד שאר הישיבות ובתי הכנסת שהיו בעיר העתיקה בזמן הכיבוש הירדני, כולם חוללו ונהרסו.

כשנכבשה העיר העתיקה במלחמת ששת הימים צעדו בעיר קצינים של צה"ל ביניהם קצין המודיעין חיים הרצוג (לימים נשיא המדינה). אותו ערבי-שומר ניגש אליו והביא לו את המפתחות. הרצוג הודה לו ששמר על בית המדרש והערבי החזיר ש"המקום שמר עליו".

רב הישיבה נדקר

לאחר מלחמת ששת הימים חזרו היהודים לירושלים, לשוק ולכיכר, וגם אל העיר העתיקה, אל המקומות שבהם התגוררו היהודים עוד בסוף המאה ה-19. גם למקום 'תורת חיים' הגיעו כמה תלמידים בודדים בעיקר מישיבת 'כרם ביבנה' ואליהם הצטרף תלמיד-חכם צעיר בשם שלמה אבינר.

השבוע, בשיחה עם 'מעייני הישועה', ביקשנו מהרב אבינר לשחזר קצת מאותם ימים. עברו שלושים שנה, והרב לא זוכר את הפרטים במדויק, "אני לא זוכר מי ביקש ממני להגיע, אני גם לא זוכר שהרב צבי יהודה שלח אותי לשם או אפילו ששאלתי אותו בעניין אבל מן הסתם שאלתי אותו, סברא ששאלתי". הרב אבינר הצטרף לחברים מ'כרם ביבנה' אבל הייתה בעיה קטנה: "כשהגעתי היו מעט תלמידים, היו בערך קצת יותר ממניין תלמידים והם היו כמעט כולם בוגרי ישיבת 'כרם ביבנה' והיו שייכים לאותה מחלקה בצבא. וכשהם הלכו למילואים, נשארתי לבד בישיבה עם עוד אחד או שניים". אבל עם הזמן, אומר הרב אבינר, הצטרפו עוד בחורים לישיבה והוא לא נשאר בדד. להיפך.

משנה לשנה גדלה הישיבה. עוד תלמידים הגיעו, רבנים חדשים הצטרפו, יהודים רבים חזרו לירושלים ועוד מקומות נגאלו. לצורך פעולת גאולת הבתים והקרקעות בירושלים הוקמה עמותה בשם 'עטרת כהנים' (שמה הרשמי של הישיבה הוא עטרת ירושלים), בראש העמותה עומד מתי דן שהוא הנפש החיה במפעל ההתיישבות בעיר העתיקה ובירושלים. בימים אלה נמצא דן בחו"ל ולא יכול היה להתראיין אבל בכנס 30 השנה לישיבה הוא שלח איגרת ברכה בה ציין את מסירות הנפש של תלמידי הישיבה בעזרה בגאולת האדמות בירושלים: "עם כל כניסה לבית חדש, היו בחורי הישיבה מוכנים למשימה, עם שקי שינה וניירות לחלונות שבורים. לעיתים עם אקדח למראשות המיטה, אך תמיד עם חיוך ושמחה. גם היום, בחורי הישיבה ממשיכים ללמוד, תוך כדי שמירה על כל חורבה ובית שיידרשו לשמור בו. מעולם לא אמר אדם צר לי המקום בירושלים. הישיבה הזו מעולם לא הייתה מפונקת. הקמפוס הצנוע, בתוך בית

ישן קשה לתחזוק. חדר האוכל, שהוא גם חדר לימוד ואולי לעיתים גם חדר שינה, הפנימיות המפוזרות, עם טיח נופל וללא מרצפות. אך כה רב פועלם של התלמידים, בשקט ובצניעות צומחת תורה של גאולה, תורת ארץ ישראל".

מלבד ההתמודדות עם התנאים הקשים הצפיפות, הדוחק וההסתפקות במועט ישנה גם, כמובן, הסכנה הביטחונית. במהלך השנים שלושה תלמידים נרצחו (אלחנן אתאלי, גבריאלי הירשברג וחיים קרמן הי"ד) וישנן לעיתים התנכלויות וחיכוכים בין יהודים וערבים. בעיר העתיקה יש חברת אבטחה מטעם המדינה ולמעלה ממאתיים מצלמות, בלילות תלמידי הישיבה יכולים לצאת רק עם ליווי של מאבטח (מה שהם מכנים 'אוטובוס'). הרב יחזקאל גרינוולד, ר"מ בישיבה, נדקר לפני כשנה עד ידי מחבל סמוך לשער שכם. כך שבשביל ללמוד בישיבת עטרת כוהנים צריך גם אומץ וגבורה.

הכוח להתגבר על הקשיים הפרטיים מגיע מתוך התובנה שהלימוד והעשייה במקום כמו 'עטרת כוהנים' מחייב לתפוס את המציאות בהסתכלות כללית ולא פרטית, מסביר הרב גרינוולד. "לאחר שנפגעתי וזכיתי להינצל בנס גדול חגגתי סעודת הודיה. שם נכחו הרב טאו, הרב עודד וולנסקי והרב אבינר והנקודה המרכזית שאמרתי באותה סעודת הודיה היא שהפגיעה בי לא הייתה אישית. המגמה הייתה לפגוע בכלל ישראל, בריבונות של כלל ישראל. קיבלתי מסמך ממטרת ישראל ובכותרת כתוב - ניסיון פגיעה במדינת ישראל. וכשהמלחמה היא במדינת ישראל ובכלל ישראל אז ממילא אתה לא אדם פרטי. אתה באופן אוטומטי נעשה אדם כללי וכשאתה אדם כללי אז אתה מתגבר על כל אותם ייסורים פרטיים ואישיים. עם ישראל הרי הוא עם הנצח וממילא מי שמצטרף לעם ישראל מתגבר על כל הקשיים".

ישיבה או חיזבאללה

הרב אבינר עומד בראש ישיבת 'עטרת כוהנים' כבר שלושים שנה. מרביץ תורה ברבים, כותב, מרצה ללא הפסקה ומפיץ את תורת הרב קוק בעולם. ייחודה

של ישיבת עטרת כוהנים נובע ללא ספק גם מרוחו המיוחדת של ראש הישיבה, הרב אבינר. הרב גרינוולד אמר כי העובדה שהרב צבי יהודה סמך את שתי ידיו על הרב אבינר לערוך את כתביו ולהוציא לאור את שיחות הרב צבי יהודה גרמו לכך שהרב אבינר הפך להיות אבן שואבת להמוני בית ישראל מכל הזרמים ומכל הגילים: "הרב אבינר זכה להיות צינור מרכזי של הפצת תורת ארץ ישראל, תורת הרב קוק זצ"ל ותורת הרב צבי יהודה. הרב אבינר ערך כמאה ספרים המסבירים בסגנונות שונים את תורת הרב צ"ל והרב צבי יהודה. וכידוע, העביר עשרות אלפי שיעורים בגוונים שונים ואת התורה שלו שותים תלמידי חכמים גדולים מכל הציבורים ומכל הגילאים. וממילא, הבחורים בישיבה סופגים את אישיותו ודרכו המיוחדת והתוצאה היא יותר ממאה וחמישים רבנים רמי"ם, תלמידי חכמים ורבני קהילות.

רק עשירים לא יצאו משם

"בוודאי שמדובר בסיפור הצלחה", עונה הרב אבינר לשאלה כיצד הוא מסתכל על שלושים השנה שבהם הוא למד ולימד בישיבת 'עטרת כוהנים', "יצאו 1,900 בוגרים, מתוכם 150 רבנים - רבני קהילות, רבני שכונות רמי"ם, ראשי ישיבות, ראשי מכינות, מלמדים, מחנכים בישיבות תיכוניות, והם מפוזרים בכל הארץ. בפעם ראשונה שהייתי בשדרות הלכתי בכל תפילה לבית כנסת אחר להתפלל וגם ליתן שיעורים. הייתי בשבעהבתי כנסת ובכל בית כנסת פגשתי תלמיד אחד מהישיבה שהוא רב שם או מלמד שם. וגם יצאו כאלה שהם לא רבנים: קצינים בצה"ל, אלופי משנה, אחד יו"ר מועצה ובעלי מקצועות שונים". אבל יש דבר אחד שהרב אבינר אומר בהומור שהוא כביכול מאוכזב ממנו: "רק עשירים לא יצאו, חבל, כי אז הם היו מחזיקים את הישיבה. אבל כל בוגר נותן קצת אז בכל זאת זה מחזיק את הישיבה".

שלושה מאפיינים לישיבת 'עטרת כוהנים', אומר הרב אבינר: "אחד: מחזקים את הנוכחות היהודית - הישיבה, התלמידים וכולם מסביב זה מגיע לאלף אנשים. זו התיישבות רצינית וכבר לנו פעם מפקד המשטרה שאם לא היינו שם זה כבר ממזמן היה קנטון של החיזבאללה או החמאס. שניים: מסירות הנפש לגור

בדירות צפופות, בפנימיות צפופות. היו לי תלמידים שהיו גרים בכוכים בתוך החומה בתנאים קשים של מסירות נפש, וגם האברכים כולם בתנאים קשים של דיור צפוף. וגם הסכנה, אמנם אנחנו מאוד נזהרים, יש לנו הרבה אמצעי זהירות אבל עם כל זאת זה מסוכן. שלושה תלמידים נרצחו, שני רווקים ואברך אחד, והרבה תלמידים נפצעו והוכו. אמנם, האירועים האלה הם מאוד נדירים בגלל כל אמצעי הזהירות המשוכללים, כולל כמאתיים מצלמות, אבל מסירות הנפש נמצאת שם כל הזמן. הגורם השלישי הוא שאנחנו מחוברים לכל עם ישראל, אוהבים את כל עם ישראל, אנחנו אוהבים את המדינה, אנחנו אוהבים את הצבא. אנחנו לא אנשים מתנשאים ומתבדלים אלא אוהבים ומחוברים לכולם."

לאיש אין ספק באהבתו של הרב אבינר לעם ישראל אבל שאלנו את הרב האם הוא אולי מאוכזב מעם ישראל. אחרי הכול, עם ישראל לא מתיישב בהמוניו בין החומות ולמעשה יש את הישיבה והעמותה של 'עטרת כהנים', כולם אנשים דתיים, חרוצים ומסורים אבל נראה שעם ישראל לא נמצא שם. אבל הרב אבינר מסרב להתאכזב:

"אני לא חושב שרק הדתיים פועלים בעם ישראל. עם ישראל פועל. עוד בדקתי אתמול שבצבא יש הרבה אנשים בלי כיפה שמוסרים את הנפש. בדקתי בחינוך ויש הרבה מחנכים בלי כיפה שמוסרים את הנפש. בדקתי בערי הספר על הגבול, גם שם יש הרבה מאוד אנשים לא דתיים. אני לא חושב שרק אנחנו הדתיים, עושים את הכל ויודעים את הכל, זה לא נכון, זו סתם התנשאות. אנחנו עושים את מה שאנחנו יכולים ואחרים עושים. אז יכול להיות שבעיר העתיקה זה אנחנו ובמקומות אחרים זה אחרים."

אבל האם הרב לא מצפה שעם ישראל יקום, יתעורר ויתחיל ליישב את העיר העתיקה?

"זו מלאכה קשה מאוד. עושים כל מה שיכולים ואנשים רוצים לעבור, לגור. זו לא מלאכה פשוטה, אבל יש תור ארוך, אנשים רוצים לבוא, ברוך ד'. זה לא 'פרוייקט' של הישיבה זה נושא כלל ישראלי."

אבל כרב שעומד בחזית ההתיישבות בעיר העתיקה, כראש ישיבה בתוך החומות, ודאי שהרב היה מצפה ליותר התעוררות.

"העיר העתיקה היא אמנם הלב של ירושלים, אבל היא איננה פינה מתבדלת. ככל שכל ארץ ישראל תיבנה גם ירושלים תיבנה, זו לא מדינה לחוד. רבנו הרב צבי יהודה היה אומר, ש'ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל'. לא רק מכל - יותר מארץ ישראל אלא מכל - מהמקור - מתוך כל ארץ ישראל. אי אפשר להתמקד רק על ירושלים, צריך גם מקומות אחרים. לפעמים אנשים שואלים אותי 'למה הקמת את הישיבה "דווקא" בירושלים?' - אמרתי, לאו דווקא, איך אמר הרב נריה 'ישיבות נקים בכל מקום' וכמובן גם בירושלים וקל וחומר בירושלים. אבל צריך להקים ישיבות בכל מקום, וצריך ליישב את כל המקומות ולא רק את ירושלים. מה? גילה זה לא ירושלים? נווה יעקב זה לא ירושלים? יש שם כמה? מאתיים אלף אנשים? אז זה לא שלא עשו שום דבר, נכון? לכן אי אפשר לבוא בטענות על עם ישראל. עושים הרבה מאוד אבל יחד עם זה יש הרבה עבודה, עוד לא שלם."

מה הנקודה של הישיבה?

"מטרת הישיבה זה לגדל תלמידי חכמים. יש שני סוגי תלמידי חכמים: תלמידי חכמים פרופסיונאליים שזה המקצוע שלהם לכל החיים. ותלמידי חכמים שזה לא מקצוע שלהם, הם עובדים בכל מיני מקצועות והם תלמידי חכמים ועם מה שהם למדו תורה הם מביאים מזה טובה וברכה לעם ישראל. זו מטרת הישיבה, לגדל תלמידי חכמים יותר גדולים, פחות גדולים. בישיבה אתה לא תמצא תלמידים מבוגרים כי תלמידים שלמדו מספר שנים, נאמר 10-15 שנים, הם נספגים, באים לחפש אותם כל הזמן. באים לישיבה לחפש רבנים וחלק מהמחפשים אלו תלמידים שלמדו בישיבה והם נמצאים היום בעמדות מפתח, אז הם מחפשים רבנים ומחנכים וראשי ישיבות ורמ"ם. אז רואים שתלמידי החכמים שגדלים בישיבה מביאים ברכה לעם ישראל. מחפשים אותם, רוצים אותם ומעריכים אותם."

הרב אבינר רואה סימן נוסף להצלחה של תלמידיו: "מישהו סיפר לי שיש כאלו דוכנים של ארגוני שידוכים שבנות רוצות להתחתן עם תלמידים מהישיבה שלנו. זה מעניין, מסתבר שהם בעלים טובים, גם זה מאוד חשוב".

איך הרב רואה את הישיבה בעוד 20 שנה?

"לא יודע, שאלה טובה" צוחק הרב, "אנחנו לא יודעים לנבא. היינו שמחים להגדיל את הישיבה אבל כרגע אנחנו לא יכולים כי אין לנו מקום, אנחנו לא יכולים לקבל את כל התלמידים שפונים. תבוא לבית המדרש ותראה שאין מקום להכניס כסא כדי לשבת. לפעמים באים תלמידים באמצע השנה ובא המנכ"ל ואומר 'אין מקום' אבל בכל זאת עושים מאמץ להכניס אותם והתלמידים ישנים על הרצפה. אולי עוד 20-30 שנה יהיו הרבה יותר תלמידים ויותר מקום. אבל אנחנו עוסקים בנבואות?"

סיפור דרשת הרב יצחק ניסנבויים בישיבת "תורת חיים"

- הרב יצחק ניסנבויים -

קטעי זיכרונות

מוקדשים לישיבה תורת חיים בירושלים שנשרפה ע"י הפורעים בחג הפסח שעבר הדבר היה בחג השבועות תרס"ה, ואני בירושלים עיר הקודש. עוד טרם ראיתי את ירושלים החדשה ומוסדותיה, הקרובים לעבודתי בהווה, חפצתי לראות את ירושלים העתיקה, ופניתי בהבעת חפצי זה לרבי דוד ילין. והוא, שהיה טרוד כל הימים בבית ספר למל ובסמינריון למורים שעל ידו, הואיל בחיבתו לקבוע את חג השבועות, שהוא יום אחד בארץ, להיות לי למורה-דרך בתור זה, ואחר הצהרים יצאנו לדרכנו. מתחלה בקרנו את כל המקומות ההיסטוריים ואת שרידי העתיקות שמחוץ לחומה, ומורה-דרכנו הנכבד האיר את עינינו בהארותיו החשובות והעמיד אותנו על דברים רבים בעברה של הארץ ובהוה שלה, שלא ידענו אותם. אח"כ נכנסנו דרך "שער האריות" לתוך העיר פנימה ופנינו שמאלה אל המבוי המוליך אל הר הבית. אך על יד שער מגרש מקום המקדש עמד חייל טורקי וגדר בעדנו את הדרך. ואחרי שגם במחשבתנו לא הייתה העלייה למקום קדוש זה, הזינונו בו רק את עינינו מרחוק ושבענו אחרו.

בצאתנו ממבוי זה, שהוא סגור משלשה עברים, והנה עומדות רגלינו ברחוב פילאטוס, המלא מצדו הימני בנינים חדשים, גבוהים ומוצקים, מוקדשים לזיכרונות הנוצרי. ובעודנו עומדים משתוממים על תהפוכות הזמנים, והנה קול תורה, קול תורתנו אנו, בוקע באזננו בניגונו העצב-הערב. קפצתי ממקומי.

מה זאת? רחוב פילאטוס, המלא ומתמלא זיכרונות נוצריים בהתאמצות כל כך רבה, וקול תורתנו אנו?... ומורה דרכנו מחייך ועיניו מורות זיקי גאון: הרגע, חביבי! הננו עומדים על יד הישיבה הגדולה "תורת חיים"! העיפותי עיני על הבית הגדול והיפה ועל הבניינים המקיפים אותו והבינותי את ערך המוסד הזה במקום זה...

-ו"ההתאמצות", וה"הון"?...לחשתי בפחד.

-אין לחוש! הרגיעני בן לוויתי- "הקדש" הוא הבית הזה, "ואקוף", ואיננו ניתן, עפ"י החוקים הטורקים, לפדיון בעד כל כופר... באותה שעה לא נכנסתי ל"תורת חיים" פנימה, לראות מה שבתוכה. די היה לי עצם מציאותה, ביתה וחצרה, בניני "הקדש" של הדת היהודית... ועמדתי זמן ארוך לפני הבית שקוע ברעיונות סוערים...

כעבור ימים אחדים ואני נכנס אל ישיבה זו פנימה, והנה בית-המדרש הגדול והיפה מלא אברכים וצעירים, היושבים והוגים בשקידה רבה בתלמוד, ובהם גם צעירים לבושים בגדי אירופה- דבר שלא ראיתי אז בשאר הישיבות בירושלים... בחדרים הרבים שבחצר יושבים ר"מים ומטיפים שעורים בגפ"ת לפני נערים בני-גיל שונים. נכנסתי בפלפולים עם התלמידים והנה כשרונות חריפים ערים וחיים- ממש עונג נפש להתווכח עמהם. נכנסתי אל הלשכה ומצאתי את מייסד הישיבה הזאת ואת בונה ביתה, הרב רבי יצחק ווינוגרדאד ואת המנהל הרוחני שלה, אחיו הרב רבי חיים - שניהם כבר בעולם האמת. למדתי את עניי ההנהגה החמרית ונוכחתי לדעת, כי ישיבה זו הביאה תיקונים חשובים בעזרת התלמידים והלומדים והכריחה בזה גם את שאר מנהלי הישיבות להיטיב את מצב תלמידי-החכמים המסתופפים בצלן...

מני אז קנתה ישיבה זו את לבי גם במה שבתוכה וארחש כבוד ויקר למייסדה ולמנהליה...

עברו עוד ימים אחדים. הציוניים שבעיר עם מר ברזלי בראש חפצו, כי אדרוש בירושלים בקהל. כמוכן, שמו עיניהם בבית הכנסת הגדול שבחורבת רבי יהודה החסיד, ובלכתי לרגלי עניין אחד אל הגאון רבי שמואל סאלאנט, נטפל אלי

גם מר ברזלי, ויהי בגמרנו את דברינו, הביע ברזלי את החפץ כי הרב ירשה לי לדרוש ב"חורבה". רבי שמואל ענה תיכף: "אנכי מסכים לזה בכל לב, אולם ירא אנכי לבל יקרה גם הפעם מה שקרה בשנה שעברה בעת המספד ב"חורבה" על ד"ר הרצל, ומי יכול לקבל עליו אחריות המנוחה והסדרים?" (אז בעת המספד בא אל בית- הכנסת חבר קנאים להפריע את הנואמים; הם דקרו במחטים בבשר הנאספים, כדי לעורר מהומות...) ברזלי נסה להשפיע על הרב הישיש, כי יצא הפעם ביד חזקה נגד הקנאים, למען הסר את חרפתם מעל עיר הקודש, אך הרב ענה בעצב: "דל כחי לעמוד נגדם, הם אינם נכנעים לפני... אבל אקרא לבייניש שלי, (בנו של הרב) והשתדלו שניכם לסדר את הדבר"... אנכי לא שמתי עוד לב לכל העניין הזה, רק לאזני הגיעו אח"כ ידיעות מקוטעות על אודות "תסיסה", ששוררת בקרב חוגים ידועים לרגלי "שאלה" זו...

עברו עוד ימים אחדים, והרב רבי יצחק ווינוגרד בא להשיב לי ביקור בחדר מלוני. בשבתנו, נכנס החדרה ברזלי, והשיחה עברה תיכף אל "שאלת היום" בדבר הדרשה שלי ב"חורבה". רבי יצחק התרגז על דבר המכשולים המונחים על דרך זו והעיר את ברזלי כי יסע אל רבי שמואל, שישב אז בנאות דשא מחוץ לעיר, וידרוש ממנו בחזקה, כי הוא יסדר את דבר הדרשה. אז פנה ברזלי אל רבי יצחק לאמור: "ראשית: שלח אחד מאנשיך למען יראה, כי לא רק הציוניים דורשים זאת, אלא גם החרדים. ושנית: אם גם השתדלות זו לא תועיל, אז נסדר את הדרשה ב"תורת חיים". רבי יצחק הסכים תיכף לשתי ההצעות... בינתיים גברה התסיסה בירושלים הקנאית. הדרשה נקבעה ב"תורת חיים" ליום השבת. מודעות גדולות הודבקו בחוצות העיר בעניין זה ו"סערת הרוחות" גדולה הייתה בצלוחית של מים... אחדים מקנאי ירושלים נכנסו בערב שבת אל רבי יצחק ווינוגרד ודרשו ממנו במפגיע לבל ייתן לדרוש "דרשה ציונית" בישיבה הקדושה, ואם לא- אזי יבואו בהמוניהם להפריע בעד "חלול הקודש" ביד חזקה... אך רבי יצחק לא חת מפני איומיהם, גער בהם בנזיפה, כי לא כ"חורבה" "תורת חיים", ואם ינסו להפריע, ישליכו אותם החוצה... כל התסיסה הזאת ב"תוך החומות" נעלמה אז מעיני, בהיותי טרוד בחקירת המצב במוסדות השונים...

באה שעת הדרשה. השמש בערה כאש ואנו יצאנו מהמלון שמחוץ לעיר והלכנו דרך שער שכם אל הישיבה. המון גדול כבר מלא את כל המדרגות. בהיכנסי פנימה, נשארתי על הפתח קצת מבוהל. המספר הגדול של הרבנים ולבושי ה"שטריימליך" מצד אחד, ה"משכילים" ואכרי המושבה "מוצא" מצד שני וההמון הצפוף של זקנים וצעירים העירו בלבי סערה פנימית... עליתי על הבמה לפני ארון הקודש ודרשתי. מתחלה עבר הכול בשלום. דומיה עמוקה שררה בכל הבית. אך כאשר החילותי לדבר על הרעיון הציוני מתוך נקודת-השקפה דתית, פלח פתאום את האוויר קול צועק: "האם כך אמר גם הרצל?"... עוד לא נדם הד הקול, והנה מהומה גדולה קמה בבית, וידיים הונפו, והנני רואה מעל הבמה איך אנשים מפרפרים בידיהם ורגליהם והם מורמים בידיים והם מורמים בידיים חזקות ומושלכים דרך החלונות הפתוחים החוצה... גיבוריהם המוציאים את המפריעים... כרבע שעה ארך השאון. הרבנים בכותל המזרח צועקים, נרגזים על "מחללי הקודש", על "נותני שם ירושלים לשמצה", הזקנים צועקים: מה קרה? על מה הם מפריעים? והצעירים - עיניהם להבות... לאט לאט שכך השאון, ודרשתי כבר את כל דרשתי במנוחה שלמה. אולם אך גמרתי את דרשתי, והשאון גבר למעלה ראש. כולם היו נרגשים ונרגזים על המאורע המעציב הזה. אך יותר מכולם התרגז מייסד "תורת חיים", על שהעזו לחלל את כבוד ישיבתו... הרגענו את רוחו. ירדנו אליו הביתה ל"סעודה השלישית" ושם ישבנו ושוחחנו עד אחרי תפילת ערבית ושבנו במרכבה הביתה. באותו הרגע באו אלי אנשים שונים, שליחי מוסדות וישיבות להביע את צערם על ה"מאורע". כולם אמרו פה אחד כי אשם בזה רק "ועד חיפוש חטאים", וירושלים נקיה... הם לא יכלו להירגע. "הנה מחר, טענו, יפרסם בן יהודה ב"הצבי" שלנו את כל השערורייה הזאת, ויהיה לו מקום להתנפל על הישוב הישן, והפעם הלא יהיה הצדק עמו"... אנכי הרגעתי את רוחם באמרי, כי הישיבה "תורת חיים" כבר תכפר על פשעים רבים של קנאי ירושלים כלפי הישוב העברי החדש, כלפי הציונות והציוניים...

מיני אז נתחבבה "תורת חיים" עלי בחיבה יתרה. דרך פתחיה וחלונותיה התפרץ ל"רחוב פילאטוס" לא רק קול הניגון העצב של תורתנו, כי אם גם קול הקריאה

האדירה של חרותנו, של תקוותנו... בית זה, אמרתי, איננו רק "וואקף" טורקי, שאיננו ניתן לפדיון בעד כל הון רק עפ"י החוקים הטורקים, שיכולים להיבטל... הוא גם ה"קדש עברי" ויישאר מקדש לרוח העברי עפ"י חוקי הלבב העבריים, שהם חיים וקיימים לנצח נצחים...

מני אז עברו חמש עשרה שנה, שנים קשות ורעות, אבל גם מלאות תקוות מזהירות.

עתה באו הפורעים הפראים בחג חרותנו ושרפו את הבית הגדול הזה... ואחת מחובותינו הראשונות בבניין ארצנו החופשית תהיה- הקמת ישיבת "תורת חיים" על תילה.

"תורת חיים"! עוד נשוב ונבנך, חמדת ישראל, עוד תהיי למקור רוח איתן, רוח עמנו הקם לתחיה, וקול תורתך ישמע למרחקים..

"תורת חיים ופעמוני הכנסייה"

- הרב ישראל גליס -

בשבוע שעבר צוינו 47 שנים לנס של שחרור ארץ ישראל, מידי שונאים ורצחים. ביהדות החרדית, למעשה, עד היום לא נקבע ציון הודאה לבורא עולם על הניסים והנפלאות, אבל אנחנו, החיים בעיר ירושלים שהייתה מחולקת, חוינו יום-יום שעה-שעה, את המחנק והאיומים של העם הערבי נגדנו. הישועה הגדולה באה לבסוף, ואיתה הסיפורים שאיתם גדלנו בילדותנו, על החיים בעיר העתיקה לפני שנת תש"ח.

יומיים אחרי שחרור העיר העתיקה, עוד לפני שהדרך נפתחה לעם ישראל ללכת לכותל, הלכתי עם אבי וחבריו, ששירתו בקבורת חללי צה"ל בהר הרצל. אחרי ההליכה לכותל, חזרנו ברגל לשער אריות.

שאלתי את אבי ז"ל, שסיפר לי רבות על בתי הכנסת והישיבות ברובע המוסלמי והדרים בה - היכן למשל נמצאת ישיבת "תורת חיים" של הגאון רבי יצחק וינוגרד זצ"ל? ותוך כדי ההליכה אבי ז"ל הראה לי את המקום, שכיום שוכנת בו ישיבת 'עטרת כהנים'. השער היה נעול, ודגל לבן התנוסס על דלתו. דפקנו בשער, והדלת נפתחה על ידי ערבי בגיל הארבעים לחייו. ביקשנו להיכנס פנימה, ומיד עלינו להיכיל בית המדרש ומיד ראו עינינו כיצד בית המדרש נחצה על ידי קירות וקרשים, והפך למקום מגורים לאחד מערביי העיר העתיקה, ששימש סדרן במסגד עומר.

עברנו את החדרים והגענו אל ארון הקודש, שנאטם עם קרשים על ידי הערבי שגר במקום, ששימש כאיש ניקיון בתקופת חיי הישיבה. הורדנו את הקרשים, ומצאנו בארון הקודש ספר תורה בודד. הוצאנו אותו ומצאנו את ספר התורה מגולל בפרשת בחוקותי. זאת הייתה הפרשה שנקראה בספר התורה תשע

עשרה שנים קודם, אחרי שיהודים עזבו את העיר העתיקה בכ"ז אייר תש"ח וחזרו 19 שנה אחרי כך. כאן המקום לציין שהעיר העתיקה נפלה ב"ח אייר תש"ח, בעוד שברובע המוסלמי נשאר יהודים לשמור על הבתים, והתכנסו למשך עוד עשרה ימים בכל מיני פינות ברובע המוסלמי.

ההתרגשות הייתה גדולה. מינינו מנין אנשים, וקראנו בספר התורה שנלקח מיד מהמקום, והוחזר אחרי עשור בטקס רב רושם למניין לוחמי ירושלים שחזרו למקום, והקימו שם מניין מאז ועד היום בכל שבת.

מהו ייחודה של ישיבת "תורת חיים" שבה כיהן הרב וינוגרד זצ"ל?

בישיבה הזאת למדו מי שאחר כך כיהנו כרבנים, דיינים, ראשי ישיבה ועוד. הלימודים היו מהשעה 7 בבוקר ועד 7 בערב ברציפות, כאשר בכל בוקר בשעה 11, היה הרב וינוגרד מוסר שיעור כללי ובכל בוקר בשעה הזאת היו פעמוני הכנסייה מצלצלים. הכנסייה הייתה צמודה לקירות הישיבה, והרב וינוגרד לא יכול היה לסבול את עצם העובדה שהוא נותן שיעור ופעמוני הכנסייה מצלצלים בו בעת.

הוא הגיש בקשה לבית המשפט להפסיק את צלצולי הכנסייה, ובית המשפט התורכי אכן עצר את הצלצולים - עד לשנת תרע"ז, אז כבשו הבריטים את ארץ ישראל, ואז חודשו הצלצולים. הרב וינוגרד הגיש בקשה לשלטונות הבריטיים, אבל הם החליטו להמשיך את הצלצולים. הוא פנה ל"דבר המלך במועצה" - גוף שבו דנה המלכה באנגליה, בערעורים נגד בית-המשפט (מה שאצלנו נקרא 'בית המשפט העליון'), והמלכה פסקה: "סטטוס-קוו", אם בזמן התורכים לא היו צלצולי פעמוני כנסייה, אז גם כעת לא יהיו.

וזאת הייתה הכנסייה היחידה בעולם שלא היו בה צלצולי פעמונים לפני התיפלה שלהם. בשביל הנוצרים זאת הייתה בושה, והם ניסו בכל מחיר לשכנע את הישיבה שתעזוב את המקום, אבל הרב וינוגרד התעקש להישאר במקום. הטענה שלו הייתה שכאשר המשיח יבוא, הוא יגיע לכותל לראות את היהודים שהוא צריך לגאול, ואחר כך הוא ירצה לשמוע שיעור או למסור שיעור והישיבה היא המקום הכי קרוב.

"לכן אני לא עוזב", אמר הרב, "כי באמונה שלנו המשיח יכול לבוא בכל יום". וכך נשארה הישיבה במקום, עד לנפילתה בכ"ח אייר תש"ח.

נכדו של הערבי שגר במקום, לא הבין מה ההתרגשות שלנו אחרי שחזרנו לשם. הוא הלך לרב מאיר גץ, המקובל ורב הכותל, לקבל הסברים, ולאחר חקירה הוא החליט... להתגייר. הרב שלח אותו ללמוד, ואחרי 5 שנים הוא התגייר והלך ללמוד בישיבת 'מרכז הרב', התחתן וגר בירושלים.

כשפגשתי אותו פעם בירושלים, הוא סיפר לי שהוא רצה להתגייס לצבא אך הצבא לא רוצה אותו. ומדוע? כי הוא שיך לתנועה הקיצונית... (נדפס בעיתון 'כל ישראל' - מוסף שבת - ט סיון תשע"ד).

עדות היסטורית של נכד הגאון הרב יצחק וינוגרד

(במהלך דיון אודות ישיבת תורת חיים ורצונו של הרב וינוגרד להעברת
ההקדש על בנין הישיבה לבעלותה)
- הרב יוסף אליהו וינוגרד -

אבי סבי עלה לארץ ישראל כדי להציל את אחד הבנים שלו שחלה בשחפת, הוא היה יהודי ירא שמים, אוהב ישראל והאמין שלהקים משהו בארץ ישראל זה דבר חשוב. הוא נקרא אברהם חיים כינו אותו חיים מתמיד, הוא היה מתמיד גדול בלימודים ועסק בעבודה. הוא היה יהודי אמיד וכבר היה בערוב והיה חשוב לו לבוא לארץ ישראל. הוא הגיע לארץ ישראל עם שני בנים ושתי בנות מהעיר פינסק. כשהוא הגיע לירושלים גילה דבר שלאנשים רגילים אולי לא היה חשוב, אך בשבילו היה ראשון במעלה, שאין מוסד ישיבתי כמו שהיה בפינסק בפולין. והוא חשב מה צריך לעשות כדי שתקום כאן ישיבה וגם רצה לקדם את המקום עצמו. נשאר לו שני בנים בפינסק, הוא היה נשוי כשהוא הגיע לארץ פעם שניה, מהאישה הראשונה היה לו בן בשם פסח, שהוא נשאר בפינסק ונקבר שם, והיה לו בן מאשתו השנייה, יצחק וינוגרד, סבי ז"ל, שגם היה נשוי ונשאר שם. הוא היה נשוי למשפחת בשביץ שהייתה מאוד עשירה, למד בישיבה בוולוז'ין ונחשב לעילוי מפינסק. כבר בגיל 17 הוא סיים את כל הש"ס והיה גדול מאוד בתורה. הוא חזר לפינסק התחתן עם הכלה שלו, נכנס לעסקי החותן שלו שהיה עשיר גדול, וגם היה תלמיד חכם גדול. כשאבי סבי הגיע לארץ הוא ידע שיש לו כמה בנים תלמידי חכמים גדולים אך יש לו בן אחד שהוא גאון. הוא משכמו ומעלה מכולם. ואז הוא כתב לבן שלו -

אתה חייב לבוא לכאן לפתוח כאן ישיבה במתכונת הישיבות בחו"ל, מפני שאם תעשה את זה, יהיה כאן חינוך אחר לגמרי.

אדגיש עוד דבר, בירושלים הייתה רק ישיבה אחת, ישיבת עץ חיים. והיא לא הייתה ברמה בכלל של הישיבות בפולין באותה תקופה, שהייתה מרכז היהדות. הבן קיבל את המכתב, בקשה של אבא זאת פקודה. הוא בעצמו יהודי אוהב ישראל, אוהב הארץ. והמצב ברוסיה היה על הפנים. זאת הייתה תקופה של העלייה הראשונה והמון יהודים היגרו לארה"ב. בפקודת אביו הוא החליט שיקים ישיבה בירושלים.

אבי סבי עלה בשנת 1881, סבי עלה בשנת 1886. דרך אגב, כל המידע הזה הוא מפני אבי ממקור ראשון. סבי היה תלמיד חכם גדול, כסף היה לו ולא הייתה לו בעיה. אך לבנות ישיבה צריך לא רק כסף אלא דברים אחרים לגמרי. הלך וקיבל הסכמות מכל הרבנים הגדולים בחו"ל לפתוח ישיבה בארץ ואז במסירות נפש גדולה, במשך שנתיים הסתובב בכל רחבי רוסיה להשיג כסף. הוא היה תלמיד חכם גדול, הוא היה מגיע לבית מדרש ובתי כנסת ודורש, השיג כך הרבה תרומות וחשב שהוא מוכן, ועלה לירושלים ב1886. אביו חיים וינוגרד נפטר בשנת 1886 לפני שהספיק להגיע ארצה.

סבי היה יהודי מאוד נחוש, לא רק גאון בלימודים, אלא איש מעשה רב פעלים. אם הוא החליט משהו הלך עד הסוף. וכך אכן קרה, בא לירושלים וחיפש מקום לבנות ישיבה, צריך לקנות מקום. איפה הולך יהודי "נורמאלי" רגיל שמחפש את המקום הכי בטוח? איפה שהיהודים יושבים. לא כך סבי. היו לו מחשבות קדימה - אם אני בונה ישיבה היא תהיה במקום הכי קרוב להר הבית. מפני שכשיבוא הגואל אנחנו תלמידי הישיבה נוכל להיות הראשונים שנקבל את פניו. מי היה חושב דבר כזה בימינו? על אף שכולם התנגדו, הוא קנה חלקת אדמה צמודה להר הבית, שהיא על הדרך של ויאה דה לרוזה. כל הכנסיות היו נגדו. מה זאת אומרת? מקום כזה? והערבים בוודאי. פתאום התברר שזה דבר כמעט בלתי אפשרי, אם זה לא היה סבא שלי, לא הייתה קמה שם הישיבה. אבל הוא היה יהודי נחוש. הוא היה עם אזרחות רוסית. השיג בכל מיני דרכים, לקח המון זמן עד שגמר לבנות, אבל הוא בנה. הישיבה התחילה לפעול אני

מתאר לעצמי עוד קודם לכן במקומות אחרים. הוא היה תלמיד חכם גדול. גם האחים שלו שהיו כבר בארץ, יוסף אליהו שאני נקרא על שמו, ופסח, ועוד שני אחים גם הם היו תלמידי חכמים. כל המשפחה שלמדו בחו"ל התחנכו אחרת והם התחילו ללמד.

דבר נוסף, הוא אמר הישיבה שאני בונה תהיה ישיבה רק למצוינים. בישיבה הזו לא קיבלו תלמידים שאינם מצוינים. המטרה היתה לקחת אנשים מכל השכבות, לא משנה אם יבוא אחד שאין לו פרוטה אבל הוא תלמיד חכם, הוא יודע ללמוד, הוא יהיה תלמיד של הישיבה. לא רק שהוא תלמיד של הישיבה, הוא יקבל גם תמיכה מהישיבה, כדי שיוכל להמשיך. המטרה להוציא רבנים, להוציא רבני ישובים, ולבנות בארץ מערכת חדשה. הוא הצליח בדבר הזה מעל ומעבר. רק אזכיר מהישיבה הזו יצא הרצי"ה קוק, שהיה תלמיד שלו, הרב פרנק, הרב אוסטרובסקי, היה תלמיד שלו, והיה חבר הועד הלאומי של מדינת ישראל, היה גם מורה שלי. הרב פרופ' אסף שהיה רקטור האוניברסיטה, היה גם מורה שלי. והיו רבים כאלה.

יתרה מזאת, הישיבה הצליחה כל כך שהתחילו לשלוח מחו"ל תלמידים לארץ. למה? ראשית הייתה על רמה, אפשר היה לשלוח, יש ישיבה בישראל בירושלים שלא צריך ללמוד דווקא בפולין, ברוסיה, שמה מסוכן. יהודי עשיר שרצה שהבן שלו יקבל חינוך ישיבתי, שלח אותו לישיבה, ושילם הרבה כסף. הם שילמו ואלה שאין להם בישראל קיבלו בחינם. אבל אם יש תלמידים מחו"ל צריך מעונות. סבי איש מעשה, בנה בית כמעונות לתלמידים שבאו מחו"ל ואם יש מישהו מהארץ שאין לו איפה לישון, יש מקום.

לא היה לו מספיק כסף, אשתו הראשונה נפטרה, ואז הוא התחתן עם בת של שולמן. שולמן היה גביר גדול בארץ וההסכם כנראה היה ששולמן יתמוך בישיבה ויבנה בה. לא יודע איך הייתה החלוקה, אין לי מושג. אבל זה מה שקרה. כתוצאה מכך נבנו שני בניינים קרוב לישיבה, כמעונות.

בשיא הפריחה של הישיבה כשסבי היה ראש הישיבה, הגיעו ל300 תלמידים. באותם ימים 300 תלמידים בישיבה זה היה משהו גדול.

לדאבון כולנו, בשנת 1906 סבי נפטר.

סבי עשה דבר שאיני יודע אם יש מישהו שמעריך זאת, יהודי אמיד, יהודי שבלי להתאמץ היה מגיע להישגים גדולים, הלך והשקיע את כל הונו, מרצו, כספו, הכל במטרה להקים ישיבה כזאת בירושלים, ליד הר הבית, משאת נפשו. והוא הצליח מעל המשוער.

הוא נפטר צעיר יחסית לאותם ימים, אך השאיר את המקום הזה, שלא יודעים להעריך מספיק. לדעתי זה אתר מורשת יהודית עולמית. איך יהודי היה מוכן כל עולמו להחריב, אם אפשר לומר, כדי להשיג את המטרה הזאת.

לאחר שהוא נפטר הישיבה המשיכה להתנהל, אחר כך התחילה מלחמת העולם הראשונה, התלמידים מחו"ל לא הגיעו, אי אפשר היה להגיע. הבעיות עם הערבים אחרי המלחמה נעשו קשות, התחילו כאן הרבה מהומות ופרעות. אבל הבנים שהמשיכו ואחד החתנים זה הרב אפשטיין החזיקו בישיבה בכוח, גם כשהיו פרעות.

כשהיו הפרעות הקשות הם עברו בתחילה למקום שהישיבה נמצאת היום ברח' דוד ילין, וחזרו חזרה לישיבה עצמה, ורק אחרי הפרעות של 1936 הם עזבו ופחדו לחזור, לא חזרו. הישיבה התדרדרה לגמרי. הם נקראים עד היום ישיבת "תורת חיים". אבל זה לא ישיבת תורת חיים. ישיבת תורת חיים זה לא "כולל" בירושלים. כשסבי הגיע היו הרבה כוללים, אך הייתה רק ישיבה אחת, עץ חיים, וישיבת תורת חיים הייתה הישיבה השנייה. אני נולדתי בשנת 1928, בשנת 1936 הייתי קטן, אך אני זוכר את האכזבה בבית אבי ובכלל במשפחה שזו לא אותה ישיבה. המזכירות פעלה, קיבלו כספים ותרומות מחו"ל, אך לא הייתה קיימת הישיבה. והתחילה מלחמת העצמאות, ניתק הקשר קרוב ל-20 שנה עם העיר העתיקה, עם הישיבה המקורית, והם המשיכו.

אחרי מלחמת ששת הימים בשנת 1967 כששחררה העיר העתיקה, ערבי בא ואמר ליורשים תראו, הישיבה קיימת. מכל האנשים הקרובים לסבא שלי ז"ל היה אחד שהיה תמיד חלק מתורת חיים. זה בן דודי משה חיים וינוגרד.

לסבי ז"ל שרדו שלושה בנים, היו לו ארבעה. שניים מהאישה הראשונה, אבא שלי ז"ל אברהם חיים ויהושע, הוא היה אבא של משה חיים ואחותו ששניהם לדאבוני נפטרו ללא ילדים, כך שאין יותר זכר מהם. משה חיים הוא האחרון

מהצד הזה. אברהם חיים הוא אבי, נקרא על שם הסבא. הנכד של יצחק וינוגרד מבנו השני נקרא משה חיים. מאשתו השנייה מבית שולמן היו גם שני ילדים, אחד נפטר בזמן המלחמה והשני הוא הרב שמעון וינוגרד.

הרב שמעון וינוגרד, בזמן מלחמת העולם הראשונה היה עדיין רווק ורצו לגייס אותו לצבא. הישיבה הבריחה אותו לארה"ב. הוא נשאר שם וחזר ארצה אחרי מלחמת העולם הראשונה, כבר נשוי עם שלושה ילדים. הוא ניסה להיכנס לעסקים בארץ, אך הסתבך וחזר לארה"ב.

במשפחת הרב יצחק וינוגרד - סבא שלי, מצד אחד נמצא אבי והילדים, מצד שני בן דוד שלו משה חיים שיושב כל הזמן בישיבה, פקיד של הישיבה עד יומו האחרון, ומצד שלישי שמעון וינוגרד, שנמצא בחו"ל. אלה היו הורשים האמתיים של הרב יצחק ראש הישיבה, מייסד תורת חיים. אלה כל היוורשים שהיו. אחרי מלחמת ששת הימים הישיבה השתחררה והיה צריך להקים אותה מחדש. זאת הייתה השאיפה של כולנו.

אך אף אחד לא היה מעוניין. הכולל שנקרא כולל ישיבת תורת חיים שנמצאת בדוד ילין לא רצו לעבור לבניין הישיבה בעיר העתיקה.

ואז פנו אל משה חיים לוחמי חירות ירושלים, חברה טובים שביקשו ורצו להתפלל בישיבה. משה חיים בהסכמת המשפחה נתן להם רשות להשתמש בישיבה כבית כנסת והם קיבלו על עצמם את שיפוץ הישיבה, וכך היה. בינתיים דודי הרב שמעון וינוגרד החליט לעלות לארץ.

כשהוא הגיע ארצה, הוא ניסה לחזור ולהקים את הישיבה. הוא פנה לכולל תורת חיים והם לא רצו לשמוע. הוא ניסה בכוחות עצמו להקים את הישיבה, אך התייאש. ואז חשבנו על חילופים, והגיעו נציגים של ישיבת עטרת כוהנים, הם פנו בתחילה לבן דודי משה חיים, והוא לא יכול היה להחליט על דעת עצמו, וכאן היינו כולנו מעורבים. משה חיים קיבל הסכמה של כל הבנים, של אבא שלי, וכל הבנים של שמעון, ואנחנו דרשנו שלושה דברים.

דבר ראשון שזה יישאר אתר הנצחה לסבא, שברור שזה המקום שהוא התחיל בו.

דבר שני שצריך שמישהו יגאל את המבנים. והם היו האנשים המתאימים.

והדבר השלישי היה שלעולם תתקיים במקום ישיבה יהודית ציונית. סבא שלי היה יהודי ציוני. תלמיד שהוכיח שהוא רם מעלה מבחינת ידע למרות שאין לו כסף היה מתקבל. זו הייתה ישיבה אשכנזית ליטאית, והוא קיבל לישיבה תלמידים ספרדים, תימנים, מכל העדות. אם היה בחור מוכשר וראוי, לא רק שקיבל אותו, נתן לו גם תשלומים כדי שילמד ודאג שיהיה לו מורה בעברית. איזה ישיבה הייתה עושה בימים האלה כאלה דברים? מה יכול להיות יותר ציוני ממה שהוא עשה? לכן אחד התנאים שלנו שלעולם ועד יהיה במקום ישיבה, ושתהיה ישיבה ציונית. זאת הייתה הסכמה של כל הנכדים של הסבא שלי. זאת הייתה הסכמה כללית שאנו נותנים לישיבה את הזכות שלנו להיות אפוטרופסים על המקום ולנהל את הישיבה בתנאים האלה.

נספחים

נספח 1

אגרות הראיה א - כח

ב"ה

בני יקירי שליט"א.

שמחתי בדבריך הנעימים ויקרים, ישר חילך. מאד חפצתי לכתוב לך בארוכה מכמה פרטים, ביותר מדברים הנוגעים להנהגה. אבל אתה ידעת עבודתי וטרדותי, בצירוף חסרון הזריזות מפני הבריאות. השי"ת יחזקנו ויאמצנו לתו"ע. מאד שמחתי במה שנראה ממכתבך שכבר הסכמת לקבע עצמך בזה הזמן בעה"ק ירושת"ו. חזק ואמץ. רק התאמץ, בני יקירי, במדות טובות וביראת השי"ת ואהבתו, בשקידת התורה, למגמר ולמסבר ולחזור יפה, שיהיו ד"ת שנונים ומחודדים בפיך, ולהשתלם כמה דאפשר בכל מיני שלימות ומעלות וידיעות שהן תפארת לאדם. ואל תקטן בעיניך אפילו מעלה קטנה להשתדל להשתלם בה, ואל ימעט בעיניך כמו כן חסרון היותר קטן, בדרכיך ומדותיך והנהגותיך, לתקנם ולשכללם. והיה תמיד מלא רצון, ונוטה יותר לשמחה וטוב לבב, והתחבר ליראי ד' וגדולים בתורה, זכי הרעיון ונקיי הדעת, ויהיו לך שיחתם ודרכיהם ללימוד ג"כ לפעמים אחרי אשר תשים לזה ג"כ רעיוןך ושכלך הישר ב"ה. כתוב נא לנו, בני יקירי, מכל פרטי התנהגותך, ממש לפרטי פרטיות. כי הלא תוכל לשער כמה גדולה היא התענינותנו בכל ענייך, ממש שבתך וקומך, באיזו שעה אתה אוכל פת שחרית ומה, ובאיזו שעה סעודת הצהרים וסעודת הערב, ומתי תלך לישון, ואם התרגלת לקרות ק"ש שעל המטה כראוי, ומתי תקום, ובאיזה חדר הוא מקום לונך כקביעות, ואם הוא רחוק מן החלון, שלפעמים האויר קר בירושת"ו.

אחתום בברכה,

בני אהובי, ורב שלו, כנה"י ונפש אביך מחבקך ומנשקך,

אברהם יצחק ה"ק ד"ש כ' רבך הרב שי" באה"ר.

(עה"ק יפו ת"ו, מרחשון תרס"ו).

נספח 2

גדולי ישראל שלמדו בישיבה במשך הדורות

-הרב מרדכי ציון-

הצדיק ר' אריה לוי (איש צדיק היה עמ' 31-32. צדיק יסוד עולם עמ' 301)
 הג"ר יעקב משה חרל"פ, רבה של שערי חסד, ר"י מרכז הרב ובית זבול (שירת הי"ם עמ' 38)
 הגרצ"פ פראנק, רבה של ירושלים (גאון ההוראה עמ' 70-71)
 רבנו הרב צבי יהודה קוק (צבי קודש עמ' 18-20. אלבום רבנו עמ' 13-14)
 הרב אברהם גורונצ'יק, ובנו הג"ר שלמה גורן (בגיל 11) לזמן קצר (הרב שלמה גורן בעוז
 ותעצומות - אוטוביוגרפיה עמ' 53-58)
 הג"ר אשר זאב ורנר, אב"ד טבריה (ספרו טעם זקנים)
 הג"ר יונה ראם, חבר בד"צ והרבנות הראשית (השקדן עמ' 37. שירת הי"ם עמ' 38)
 הג"ר אליהו ראם (צבי קודש עמ' 18. השקדן עמ' 37)
 הג"ר ישעיהו זאב וינוגרד, מראשי ישיבה עץ חיים ורב שכונת מחנה יהודה (השקדן עמ' 37.
 כלילת יופי עמ' 61)
 הגר"פ אפשטיין, ראב"ד העדה החרדית (השקדן עמ' 37)
 הג"ר עזרא עטייה, ראש ישיבת פורת יוסף (כתב עת 'משפחה' - י"א תשרי תשעו עמ' 62)
 הגר"ש אלישיב (השקדן עמ' 35-38)
 הג"ר ברוך מרכוס, הרב הראשי של חיפה (צבי קודש עמ' 18)
 הג"ר מנחם לומזר (צבי קודש עמ' 18)
 הג"ר משה אוסטרובסקי-המאירי (צבי קודש עמ' 18)
 הג"ר אברהם אהרן זוננפלד, בנו של הרבה של ירושלים הגר"ח
 הגר"ג לפידות, רבה של בית ישראל (השקדן עמ' 37)
 [יסופר כי כאשר הגאון הרידב"ז מגדולי הדור ביקר בהיכלי התורה בירושלים, אמר כי מצא
 בעיר הרבה תלמידי חכמים מופלגים אבל למדנים גדולים כפי שראה בחו"ל לא מצא בירושלים.
 ראש ישיבת תורת חיים, הגאון ר' יצחק וינוגרד, אשר חשש לחילול שמה הטוב של ירושלים
 שלח אליו לצפת את הגאון ר' גרשון לפידות (שלמד אז בישיבה ושימש אח"כ כרבה של בית
 ישראל), והוא לפלל אתו ארוכות בבבלי וירושלמי אח"כ נענה הרידב"ז, ואמר אכן גם למדנים
 גדולים מצא בירושלים מתחת לספסלי בתי המדרש (ס' מרן - תולדות חייו של הגר"ע יוסף
 מהרב יחיאל מיכל שטרן עמ' קסה)].

נספח 3

אגרות הראיה ד - קג

ב"ה, ירושלים ת"ו יום כ"ז לחדש ניסן תר"פ.

מצאתי את עצמי מחויב כעת לשא קולי לאחינו ב"י הקרובים והרחוקים אשר קדושת אה"ק וקדושת עיר קדשנו ירושלים עה"ק ת"ו, וכל מקראיה, ומכונות קדשיה חביבים עליהם אהבת עולם, ע"ד המצב של הישיבה הקדושה והמפוארה, הנודעה כבר בגדולת ערכה בכל שערי עם ד', ישיבת "תורת חיים" אשר בתוככי ירושלים, אשר בעוה"ר באו פריצים וחללוה, והרשעים פורעי הפרעות ומחללי קדושת עיר הקודש, אשר שפכו דמי נקיים וחמסו ושדדו ועשו נבלות בעה"ק לא ניקו את המוסד הקדוש הזה ויחללו את כבודו, שרפו ספרי תורן והמון ספרי קודש, הזיקו הרבה את היכל הישיבה, שרפו את הבניינים הסובבים את הישיבה הק' השייכים לה, גם קרעו ושדדו את הפנקסאות והאדרעסים של הגבאים והנדיבים תומכי הישיבה, במצב כזה נשאר המוסד הקדוש הזה מכוון בהר הקודש בירושלים מאז זה קרוב לארבעים שנה במצב כ"כ נורא ואיום, ומעלת הרבנים תופסי התורה לומדי הישיבה הקדושה נתונים במצוקה נוראה מאוד והנם עוסקים בתורה מתוך דחק ולחץ נורא. על כן אחינו היקרים היו נא מזורזים לדבר מצוה רבה וגדולה זו ומהרו לשלח את תרומת קדשכם לחזק את עמוד התורה אשר במקום בית חיינו, וצור ישראל יראינו בישועתו ונקם ישיב לצריו, ותחת בשתנו משנה בארצנו ישמחנו, ומאופל (ו)ממחשך יוציאנו לאורה, ונזכה לראות ברוממות קרן עם ד' בגאולה שלמה בבא לציון גואל במהרה בימינו אמן, כנפשכם היקרה, ונפש אחיכם ועבדכם הנאמן הדורש שלומכם מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק
עבד לעם קדוש על אדמת הקודש
החונה פע"ק ירושלים תובב"א

